

Ontwikkelingen in dagbesteding: kansen en knelpunten

Onderzoek in opdracht van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN)
15 maart 2021

De VGN heeft AEF gevraagd de ontwikkelingen in de dagbesteding in beeld te brengen

Dagbesteding heeft de afgelopen jaren niet stilgezeten

“Waarom hebben we het nog over dagbesteding? We willen toch méér dan alleen zinvolle dagbesteding. Laten we het hebben over participatie, over inclusie en empowerment”, stelde een van de gesprekspartners van dit onderzoek. Deze uitspraak onderstreept dat er de afgelopen jaren veel ontwikkelingen zijn geweest in dagbesteding. Zo is het imago van dagbesteding onderhevig aan een verandering, vinden meer organisaties het belangrijk om dagbesteding ‘midden in de maatschappij’ te organiseren en zijn er steeds meer leerwerkplekken waar cliënten zich op tal van manieren kunnen ontwikkelen.

De coronacrisis heeft bovendien relevante ervaringen opgeleverd

Door de coronacrisis kwam de dagbesteding er van de ene op de andere dag anders uit te zien. Zorgaanbieders ervoeren ruimte om de dagbesteding op nieuwe innovatieve manieren vorm te geven. Dit bracht zowel kansen als nieuwe uitdagingen met zich mee.

De VGN wil deze ontwikkelingen in dagbesteding ondersteunen en versterken

De VGN heeft in de visie voor de gehandicaptenzorg in 2030 een belangrijke plaats ingeruimd voor het thema werk, in de volle breedte van de betekenis van dit woord. De VGN streeft ernaar dat mensen met een beperking mee kunnen doen en een betekenisvol eigen leven kunnen leiden. De invulling wat een betekenisvol leven is, zal per persoon verschillend zijn. Om de ontwikkelingen in dagbesteding te ondersteunen, heeft de VGN Andersson Elffers Felix (AEF) gevraagd een onderzoek te doen naar recente ontwikkelingen op het gebied van dagbesteding.

AEF heeft een onderzoek verricht naar de ontwikkelingen in dagbesteding

De volgende onderzoeksvragen stonden daarbij centraal:

- Welke ontwikkelingen spelen er bij dagbesteding in de gehandicaptenzorg?
- Wat betekenen deze voor cliënten en organisaties?
- Tegen welke knelpunten lopen organisaties aan?

De inhoudsopgave van deze rapportage ziet er als volgt uit:

- Hoofdstuk 1: Aanleiding en doel onderzoek
- Hoofdstuk 2: Ontwikkelingen in dagbesteding
- Hoofdstuk 3: Noodzakelijke randvoorwaarden
- Hoofdstuk 4: Aanbevelingen

Er bestaat een divers aanbod aan dagbesteding voor alle doelgroepen binnen de gehandicaptenzorg

Dagbesteding is de afgelopen jaren veranderd

Dagbesteding kon worden gedefinieerd als een zinvolle besteding van de dag, ter vervanging van school/ en of werk, voor mensen met een beperking.

Dagbesteding is bedoeld om structuur te bieden en helpt om de zelfstandigheid, waar mogelijk, te vergroten. Het gaat hier om structurele activiteiten onder professionele begeleiding. Soms heeft dagbesteding tegelijkertijd het doel om mantelzorgers te ontzorgen. De bekostiging van dagbesteding is de afgelopen jaren veranderd door onder andere transities in het sociaal domein. Het doel van dagbesteding is bijvoorbeeld om cliënten te laten participeren naar vermogen, te laten ontwikkelen, meer sociale ontmoetingen te laten hebben en cliënten zingeving en eigen regie geven.

Verschillende (doel)groepen maken gebruik van dagbesteding

Dagbesteding kent een divers aantal afnemers binnen de gehandicaptenzorg. Denk hierbij aan mensen met een (Licht) Verstandelijke Beperking (LVB), met Niet Aangeboren Hersenletsel (NAH), mensen met Ernstige Meervoudige Beperkingen (EMB), volwassenen met een autisme spectrum stoornis (ASS) en mensen met een zintuiglijke beperking (ZG).

Er bestaan verschillende soorten dagbesteding

Naast dat er verschillende (doel)groepen gebruik maken van dagbesteding, bieden zorgaanbieders verschillende soorten dagbesteding aan, passend bij de wens en doelen van de cliënt en uitgevoerd door professionals. Vaak is dagbesteding gericht op ontwikkeling. Denk aan het leren en ontwikkelen van sociale vaardigheden, praktische vaardigheden of werknemersvaardigheden.

Voor andere cliënten is dagbesteding meer gericht op behoud van functies en vaardigheden of gaat het meer om belevingsgerichte activiteiten. Steeds meer dagbesteding vindt ook plaats op plekken die zowel van waarde zijn voor de cliënt, als de maatschappij. Binnen dagbesteding wordt vaak gesproken over arbeidsmatige dagbesteding, waarbij een focus is op werkgerichte activiteiten en activiteiten met een maatschappelijke opbrengst (bijvoorbeeld horeca of multimedia-activiteiten). Een andere term die wordt gehanteerd is belevingsgerichte dagbesteding, deze dagbesteding staat in het teken van het prikkelen en stimuleren van cliënten, het opdoen van ervaringen in veilige omgeving zoals voelen, ruiken en bewegen. Ook wordt er ook gesproken over ontwikkelingsgerichte dagbesteding, deze soort dagbesteding is gericht op de ontwikkeling van het sociaal-emotioneel functioneren en het uitbreiden van vaardigheden.

Dagbesteding wordt op verschillende manieren gefinancierd

Dagbesteding voor mensen met een beperking wordt geïndiceerd en gefinancierd vanuit verschillende wettelijke kaders, namelijk de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo), de Wet langdurige Zorg (Wlz) en de Jeugdwet. De Jeugdwet en de Wmo worden uitgevoerd door gemeenten, voor de Wlz zijn zorgkantoren aan zet. Ook bestaan er dagbestedings-arrangementen, dit zijn combinaties van een online dagbesteding, fysieke dagbesteding en/of individuele begeleiding. Dagbesteding wordt sinds de decentralisaties (2015) in toenemende mate aangeboden als laagdrempelige, algemene voorziening waarbij de aanbieder gesubsidieerd wordt of inschrijft op aanbesteding van gemeenten. De Jeugdwet wordt in buiten beschouwing gelaten: in dit onderzoek ligt de focus op volwassenen.

We hebben voor dit onderzoek interviews, werksessies en rondetafelgesprekken georganiseerd

Dit onderzoek focust zich op dagbesteding bekostigd uit de Wmo en Wlz

In dit onderzoek staan ontwikkelingen in dagbesteding centraal. Hierbij is gekozen om te kijken naar volwassenen die dagbesteding ontvangen uit de **Wmo** en de **Wlz**. Er bestaan dus veel verschillende soorten dagbesteding. Omdat we deze rapportage willen kleuren met voorbeelden en een onderscheid benoemen indien dat aanwezig is, maken we in deze rapportage op sommige punten het onderscheid tussen arbeidsmatige en belevingsgerichte dagbesteding. Bijvoorbeeld om het onderscheid tussen randvoorwaarden te verhelderen. Ook gebruiken we voorbeelden ter illustratie. Er bestaan uiteraard meer soorten van dagbesteding, zie hiervoor ook de vorige slide.

Als eerste hebben we zorgaanbieders en clientorganisaties geïnterviewd

We hebben een aantal zorgaanbieders gesproken die druk bezig zijn met het anders inrichten van dagbesteding. De ontwikkelingen in dagbesteding spelen nog niet overal in dezelfde mate: er zijn grote verschillen tussen organisaties, die voortkomen uit verschil in fase van ontwikkeling, in aanpak, visie en gemaakte keuzes. Ook spraken we twee cliëntorganisaties, om op te halen welke ontwikkelingen zij zien in dagbesteding. Deze gesprekken gaven inzicht in hoe deze aanbieders dagbesteding vormgeven, wat dat betekent voor mensen die er gebruik van maken en tegen welke knelpunten deze zorgaanbieders aanlopen.

Op basis van de interviews hebben we drie thema's gekozen voor werksessies

De gesprekken brachten drie ontwikkelingen naar voren binnen dagbesteding, die we vervolgens hebben gebruikt als onderwerp voor verschillende werksessies. Dit zijn 'meer in de maatschappij', 'technologische innovatie' en 'inclusie en talentbenutting'.

In de werksessies zijn we ingegaan op welke kansen en knelpunten er hierbij spelen, wat de betekenis is voor cliënten en welke randvoorwaarden noodzakelijk zijn om deze veranderingen in dagbesteding te verstevigen. De deelnemers van de werksessies hebben uiteenlopende functies en werken bij verschillende zorgaanbieders. Op deze manier hebben we in de werksessies een breed perspectief weten te vangen.

De noodzakelijke randvoorwaarden hebben we bij gesprekspartners geverifieerd

Uit de werksessies kwamen enkele noodzakelijke randvoorwaarden naar voren: belemmeringen die deze brede ontwikkeling tegenhouden, op organisatie en stelselniveau. Deze hebben we teruggelegd bij een aantal zorgaanbieders.

Ook hebben we bij cliënten input opgehaald

We hebben tijdens rondetafelgesprekken met cliënten opgehaald hoe zij tegen (ontwikkelingen in) dagbesteding aankijken en wat de invloed van de coronacrisis op dagbesteding is. De cliënten die hebben deelgenomen aan deze gesprekken vormen geen representatieve vertegenwoordiging van alle doelgroepen die dagbesteding volgen. Dit waren cliënten die goed in staat waren hun behoeften onder woorden te brengen.

Dagbesteding speelt een belangrijke rol in het gevoel van zingeving bij cliënten

Dagbesteding draagt op verschillende manieren bij aan betekenis van leven

Met de ontwikkelingen 'meer in de maatschappij', 'technologische innovatie' en 'inclusie en talentbenutting' staat dagbesteding de laatste jaren steeds meer in het teken van betekenis- en zingeving. Maar wat betekent dagbesteding voor cliënten? De deelnemers van de rondetafelgesprekken vertelden ons dat dagbesteding op verschillende manieren bijdraagt aan de betekenis van hun leven. De deelnemers van deze rondetafelgesprekken waren voornamelijk mensen met LVB (en velen van hen hebben de opleiding 'ervaringsdeskundigheid' voltooid), en waren goed in staat om zichzelf te uiten.

Cliënten voelen zich onderdeel van de maatschappij

Cliënten hebben – door meer op externe locaties te werken – aandacht en aanspraak met verschillende mensen. Ze doen daarbij contacten op en sluiten vriendschappen buiten het bestaande netwerk. Ze stellen hierbij dat dit voor hen erg belangrijk is, mede doordat ze zich door dit contact deel van de samenleving voelen.

'Ik heb een diploma! Die neem ik mee naar mijn volgende stap.' - Cliënt

Cliënten hebben een gevoel van eigenwaarde

Meer focus op ontwikkeling en op externe locaties werken maakt dat cliënten het gevoel hebben dat zij 'ertoe' doen.

Dat ze zinvol werk hebben, bijdragen aan de maatschappij en ook zelf iets te zeggen hebben over de invulling van dagbesteding. Medewerkers van zorginstellingen gaven aan dat bijvoorbeeld het dragen van een uniform van grote invloed is op het gevoel van eigenwaarde van een cliënt. Cliënten gaven daarnaast aan dat ze het fijn vinden wanneer er meer wordt gefocust op de overeenkomsten met andere mensen, in plaats van op de verschillen.

'Ik merk de laatste jaren dat we steeds meer serieus genomen worden, dat er écht naar ons geluisterd wordt.' - Cliënt

Cliënten steeds meer keuzevrijheid hebben

Meer met ontwikkeling bezig zijn, maakt dat cliënten aangeven dat ze plannen blijven maken voor persoonlijke ontwikkeling. Cliënten hebben de indruk dat zij meer keuzevrijheid hebben. Er is meer aandacht voor welke volgende stappen bij hen passen, en welke certificaten en opleidingen daarvoor nodig zijn.

'Bij mijn dagbesteding zijn ze ons als meewerkend personeel gaan zien. Dat vind ik superleuk!' - Cliënt

De term dagbesteding past niet meer bij de ambities en ontwikkelingen in de gehandicaptenzorg

Gesprekspartners hebben geen positieve associatie bij het woord dagbesteding

Tijdens de rondetafelgesprekken met cliënten en de werksessies met zorgaanbieders voerden we ook gesprekken over het woord 'dagbesteding'. Veel van de aanwezigen gaven aan dat deze term – in hun optiek – niet meer aansluit bij het nieuwe karakter van dagbesteding, dat (mede) tot stand is gekomen door reeds geïntroduceerde ontwikkelingen. Verschillende gesprekspartners pleiten voor het gebruik van een andere term, bijvoorbeeld 'participatie'. Dagbesteding is te weinig inclusief en legt teveel nadruk op het verschil met mensen zonder een beperking. Hieronder een greep uit de reacties van zorgaanbieders en cliënten op de term dagbesteding:

De coronacrisis heeft de vormgeving van dagbesteding (blijvend) veranderd

De coronacrisis bracht dagbesteding even tot stilstand

Toen op 15 maart Nederland in lockdown ging, had dat ook verregaande consequenties voor de dagbesteding van Nederlandse zorginstellingen. Veel locaties van dagbesteding werden genoodzaakt tijdelijk te sluiten. Veel dagbesteding vindt daarnaast midden in de maatschappij plaats, waardoor ook deze dagbesteding op een externe locatie niet langer kon doorgaan. Op plekken waar de dagbestedingsactiviteiten wel door gingen of weer opgestart werden, werkte men doorgaans in kleinere, vaak ook vaste groepen en (zoveel mogelijk) op 1,5 meter afstand.

Dagbesteding is veranderd door de beperkingen omtrent het coronavirus

Door de maatregelen die zijn getroffen om het coronavirus te beheersen, is nog niet op alle dagbestedingslocatie sprake van een volledige bezetting. Zorgaanbieders hebben momenteel minder capaciteit voor cliënten, maar verruimden wel vaak hun openingstijden naar de avonden en het weekend. Ook moesten zij nieuwe dagbestedingsplekken realiseren voor cliënten die voorheen op externe locaties werkten, maar daar tijdens de eerste coronagolf niet terecht konden. Gesprekspartners geven aan dat de beperkingen door het coronavirus hebben gezorgd voor een aantal inzichten omtrent dagbesteding, namelijk:

- Het volgen van dagbesteding op de woonlocatie biedt voor een klein en specifiek deel van de cliënten (bijvoorbeeld cliënten voor wie vervoer erg belastend is) meer rust. Normaal gesproken laten de beleidsregels dergelijke constructies niet toe.

- Het personeel kan flexibeler worden ingezet. Zo zijn medewerkers van dagbesteding met dagbestedingsactiviteiten naar woonlocaties gegaan, of hebben activiteiten pakketten naar zelfstandig wonende cliënten gebracht. Zorgaanbieders geven aan dat er ook meer gewisseld kan worden tussen interne afdelingen, zoals wonen en dagbesteding, waardoor er sprake is van een verbeterde interne samenwerking. Er is sprake van meer onderling begrip en meer leren van elkaar. Door de coronacrisis hebben zorgaanbieders meer contact gezocht met collega-aanbieders, waardoor er veel met en van elkaar geleerd is.
- De coronacrisis maakt dat zorgaanbieders (bij sommige doelgroepen) creatief kijken naar dienstverlening naast de reguliere dagbestedingsactiviteiten, te denken valt aan extra ambulante begeleiding, beeldbellen, samen wandelen of fietsen, live online lessen of *e-learning*s. Gesprekspartners geven aan dat dit heeft bijgedragen aan het realiseren van meer maatwerk voor cliënten.

Resultaat is dat het belang van dagbesteding opnieuw duidelijk is geworden

Gesprekspartners stellen dat de coronacrisis duidelijk heeft gemaakt hoe belangrijk het is om sociale interactie te hebben, voor mensen met én zonder beperking. Een medewerker van een zorgaanbieder stelde dat 'de waarde van dagbesteding, waarbij cliënten onderdeel kunnen zijn van de maatschappij, opnieuw op de kaart is gezet'.

Hoofdstuk 2: Ontwikkelingen in dagbesteding

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkelingen in dagbesteding. Dit betreft:

- De ontwikkeling van dagbesteding de afgelopen jaren (slide 9);
- Kansen en knelpunten per deelontwikkeling weergegeven (slide 10-19).

Dagbesteding wordt gekenmerkt door een drietal ontwikkelingen

Dagbesteding heeft de afgelopen jaren in het teken gestaan van verandering

In het afgelopen decennia maakte dagbesteding een ontwikkeling door. Dagbesteding werd steeds meer 'in de maatschappij' aangeboden en belangrijker werd het idee dat iedereen, met zijn eigenheid, wat toevoegt aan de Nederlandse samenleving. In 2016 tekende de Nederlandse overheid het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Hiermee committeerde zij zich aan het realiseren van beleid waarmee mensen zoveel mogelijk kunnen meedoen in de samenleving. Er wordt de afgelopen jaren onder andere meer ingezet op de verbinding tussen dagbesteding en werk ('Simpel switchen op de kaart'), is er meer aandacht voor keuzevrijheid voor cliënten en heeft de coronacrisis invloed gehad op de vormen en soorten van dagbesteding.

We zien hierbij drie ontwikkelingen die de afgelopen tijd van grote invloed waren op de dagbesteding en dat ook in de toekomst zullen zijn. Op deze pagina zetten we deze drie hoofdontwikkelingen uiteen. Op de volgende pagina's geven we per hoofdontwikkeling verschillende deelontwikkelingen weer.

1

Meer in de maatschappij

Meedoen, eigen regie nemen en zelfstandig werken zijn thema's die de afgelopen jaren een belangrijke rol spelen in dagbesteding. Zorgaanbieders zien dat er meer in de maatschappij wordt gewerkt: bij een bakker, in de horeca of op een boerderij. Dit maakt dat zorgaanbieders hun taken op een andere manier vormgeven, bijvoorbeeld door netwerken en samenwerkingsverbanden op te zetten.

2

Technologische innovatie

Technologie kan cliënten helpen om hun eigen leven zo betekenisvol en zelfstandig mogelijk in te richten. Met digitale technologieën en innovaties worden slimme oplossingen gevonden voor mensen met een beperking op het gebied van wonen, leven, leren, werken, taal en gezondheid. De coronacrisis heeft een versnelling gebracht in het gebruik van digitale technologie. Zorgaanbieders hebben nieuwe digitale werkvormen geïntroduceerd, waardoor dagbesteding (deels) op afstand of (deels) digitaal kan worden vormgegeven.

3

Inclusie en talentbenutting

Ieder mens wil leren, ontwikkelen en nieuwe ervaringen opdoen. In dagbesteding wordt de laatste jaren meer ruimte gemaakt voor leren en ontwikkelen, het leveren van maatwerk en het initiëren van leerwerktrajecten. Op die manier wordt meer aandacht geschonken aan de talenten van cliënten, waardoor zij kunnen leren en groeien. Dit is een ontwikkeling die we in dagbesteding breed zien, maar met name speelt bij mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB).

Cliënten werken op andere externe locaties en zorgaanbieders hebben meer externe samenwerkingen bij 'meer in de maatschappij'

Dagbesteding heeft zich de afgelopen jaren meer 'in de maatschappij' afgespeeld. Cliënten hebben minder dagbesteding in een beschermde omgeving, maar maken met hun dagbesteding echt deel uit van de maatschappij. Dit zorgt voor meer keuzevrijheid en gelegenheid voor maatwerk. De ontwikkeling 'meer in de maatschappij' vindt zowel plaats binnen arbeidsmatige als de meer belevingsgerichte dagbesteding.

'Meer in de maatschappij' uit zich in onderstaande deelontwikkelingen. Op de volgende pagina's gaan we per deelontwikkeling in op de kansen die zorgaanbieders zien bij deze deelontwikkelingen en de knelpunten waar zij in vormgeving en uitvoering tegenaan lopen.

**Op externe locaties
werken**

**Meer externe
samenwerkingen**

Er wordt meer op externe locaties gewerkt door cliënten

Meer op andere externe locaties werken

Meer in maatschappij werken betekent dat cliënten minder dagbesteding krijgen op locaties die bijvoorbeeld in samenspraak met/op de zorginstelling zijn gerealiseerd. In plaats daarvan werken met op externe locaties. Dit gaat met name om mensen met LVB, die bijvoorbeeld meehelpen in een bejaardentehuis of in een sportkantine.

Op externe locaties werken biedt kansen aan cliënten:

- Cliënten met **arbeidsmatige dagbesteding** doen meer **sociale contacten** op en hebben het gevoel onderdeel te zijn van de maatschappij. Doordat de cliënten ook samenwerken met mensen zonder een beperkingen kunnen beide partijen veel **van elkaar leren, wat bijdraagt** aan een inclusieve samenleving. Ook zijn cliënten zichtbaar als onderdeel van de maatschappij.
- Ook voor de meer **belevingsgerichte dagbesteding** biedt op externe locaties werken kansen, omdat er ook laagdrempelige activiteiten op andere locaties georganiseerd kunnen worden. Cliënten kunnen meedoen met activiteiten zoals samen koffiedrinken. Het is een verrijking voor de cliënten om dit met andere mensen dan alleen hun eigen groep te doen.

'De LVB, ZG en ASS doelgroepen maken het meest gebruik van arbeidsmatige dagbesteding. De complexe NAHen EMB krijgen vaak belevingsgerichte dagbesteding.' - Medewerker Zorgaanbieder

'Ik heb een tijdje bij een bejaardentehuis gewerkt. Daar bracht ik de post rond, bezorgde ik eten en hielp ik oude mensen. Dat vond ik heel erg leuk!'
- Cliënt

Ook zijn er enkele knelpunten:

- Het aanbod van externe locaties voor dagbesteding is afhankelijk van de **mogelijkheden in het gebied**. Een aantal organisaties gevestigd in dunbevolkte delen van Nederland ervaren belemmeringen in het organiseren van externe dagbesteding. Het aanbod is beperkt en sluit niet altijd aan bij de cliënt.
- Op externe locaties lopen zorgaanbieders tegen vraagstukken rondom begeleiding aan, omdat zij ervaren dat het lastig is om genoeg begeleiding te organiseren op externe locaties.
- Als cliënten op externe locaties werken, lopen zorgaanbieders en de samenwerkingsorganisaties aan tegen vraagstukken omtrent **verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid**. Gesprekspartners geven aan dat er een juridische verankering bestaat maar dat dat deze niet altijd even duidelijk is, zodat er alsnog onduidelijkheid bestaat over wie wanneer verantwoordelijk is voor de cliënt. Dit speelt bijvoorbeeld in supermarkten.

Zorgaanbieders gaan ook meer externe samenwerkingen aan

Meer externe samenwerkingen

Gesprekspartners realiseren dagbesteding steeds vaker op externe locatie, in samenwerking met externe organisaties en bedrijven. Zorgaanbieders zoeken naar samenwerkingspartners om projecten en initiatieven mee te ontplooiën. Dat kunnen uiteenlopende organisaties zijn, denk aan een supermarkt, boerderij of voetbalkantine, zo lang kruisbestuiving en (wederzijds) leren vooropstaan.

Meer externe samenwerkingen bieden kansen aan cliënten:

- Meer **diversiteit in het aanbod** voor cliënten dan momenteel beschikbaar is. Meer externe samenwerkingen zorgen (als het goed is) voor meerdere plekken waar cliënten aan de slag kunnen. Op die manier neemt de keuzevrijheid voor cliënten toe, en kan er gezocht worden naar een passende plek (in het lijn van het ontwikkelplan van de cliënt).
- Het **uitwisselen van kennis en expertise** tussen zorginstelling en samenwerkingspartners, waardoor er van elkaar wordt geleerd. Deze partijen zijn vaak met dezelfde thema's bezig, en zijn gebaat bij het uitwisselingen van kennis en ervaringen. Dit verstevigt het netwerk van de zorginstelling

"We hebben behoefte aan samenwerkingen maar je komt er qua tijd niet aan toe." – Medewerker zorgaanbieder

"Wat ik zelf heb ervaren als grootste ontwikkeling is dat je centraler komt te staan. Dat is voor beide partijen best wel moeilijk. Je moet als hulpverlener en cliënt dezelfde taal spreken. Maar het is erg fijn, dat je serieus genomen wordt. Dat er naar je geluisterd wordt. Dat je samen begrijpt, wat ik wil." - Cliënt

Ook zijn er enkele knelpunten:

- Een samenwerking opzetten kost **personeelscapaciteit**. Dit is een uitdaging, door de hoge werkdruk en de schaarste in personeel. Naast deze praktische belemmering in de uitvoerbaarheid, draagt het ook financiële kosten met zich mee. De zorgaanbieder moet namelijk investeren in externe samenwerkingen.
- Meer externe samenwerkingen vraagt ook om **nieuwe competenties** binnen de zorgorganisatie. Bijvoorbeeld door professionals te werven, of door het huidige personeel vaardigheden bij te brengen die horen bij maatschappelijk verantwoord ondernemen en externe samenwerkingen.
- **Hogere begeleidingskosten**, de rol vanuit de zorgaanbieder verandert. Het is misschien iets meer op afstand en meer versnipperd. Daar is de bekostiging niet op aangesloten. Ook omdat zorgaanbieders ook zorg moeten dragen voor begeleiding en ondersteunen op de externe locatie. Dit betekent dat de begeleiding op de externe locatie ook nieuwe vaardigheden nodig heeft, in het omgaan met cliënten die buiten de zorginstelling dagbesteding en zorg krijgen.

'Technologische innovatie' bevat het online vormgeven van dagbesteding en het gebruik van digitale middelen in dagbesteding

Uit gesprekken met zorgaanbieders kwam naar voren dat zij de laatste paar jaren meer gebruik maken van digitale technologieën in het vormgeven van de dagbesteding. Deze ontwikkeling vindt zowel plaats binnen arbeidsmatige als binnen belevingsgerichte dagbesteding.

Het gebruik van technologische innovatie in dagbesteding uit zich in onderstaande deelontwikkelingen. Op de volgende pagina's gaan we per deelontwikkeling in op de kansen die zorgaanbieders zien bij deze deelontwikkelingen en de knelpunten waar zij in de vormgeving en uitvoering tegenaan lopen.

**Online vormgeven van
(delen van de)
dagbesteding**

**Gebruik van digitale
middelen in
dagbesteding**

Zorgaanbieders gebruiken digitale middelen in dagbesteding om participatie te versterken

Gebruik digitale middelen in dagbesteding

In dagbesteding wordt steeds meer gebruik gemaakt van digitale technologieën en digitale vormen van innovatie. Gesprekspartners noemen bijvoorbeeld het gebruik van een 3D printer, domotica of *virtual reality*. Ook bestaan digitale innovaties die vormen van dagbesteding aanvullen of (deels) vervangen, zoals een belevingstafel voor mensen met EMB of een zware/complexe NAH. Op deze manier wordt de participatie van cliënten versterkt.

Gebruik digitale middelen biedt kansen aan cliënten:

- Digitale middelen bieden daarnaast ruimte aan **creatieve vormen** van (arbeidsmatige) dagbesteding, bijvoorbeeld online ontwerpen, het bewerken van vlogs of videoclips. Als bijvangst noemen gesprekspartners dat dergelijke activiteiten ook bijdragen aan de zichtbaarheid van cliënten, zowel binnen als buiten de zorginstelling.
- Voor het realiseren van creatieve vormen van dagbesteding kunnen ook **externe ondernemers** worden aangetrokken, om samen een digitaal traject binnen of buiten de zorginstelling op te zetten. Dit zorgt voor een verbreding van het netwerk en het gebruik van elkaars kennis en expertise.

"Ik doe dagbesteding bij de multimedia groep. Dit is een dagbesteding die vooral te maken heeft met multimedia. We maken montages, videoclips of muziek via een online systeem." - Cliënt

"Wij werken met een 3D printer waarmee specifieke vormen worden geprint, als onderdeel van arbeidsmatige dagbesteding. Deze vormen gebruiken we vervolgens bij belevingsgerichte dagbesteding: begeleiders gebruiken daar de vormen in een soort van belevingstafels." – Medewerker zorgaanbieder

Ook zijn er enkele knelpunten:

- Een uitdaging is het vinden van **personeel met de juiste vaardigheden** voor het gebruiken van digitale middelen, met de name de complexere innovaties vragen om specifieke kennis bij medewerkers. Vraag die hierbij speelt is of het mogelijk is om zorgmedewerkers deze vaardigheden bij te brengen. Een ander optie is het aannemen van personeel met meer technische affiniteit, al moet deze optie gezien worden in het licht van bestaande arbeidsmarktproblemen.
- Digitale technologieën dragen daarnaast vaak **hoge kosten** met zich mee, die het kleinschalig gebruiken moeilijk(er) maken. Ook is onduidelijk vanuit welke gelden dergelijke innovatieve aankopen gedaan worden.
- Zorgaanbieders hebben in een **korte periode** ervaring opgedaan met digitale middelen in dagbesteding. Er is nog beperkt beeld van wat effectief is bij welke (doel)groep.

Zorgaanbieders geven dagbesteding steeds vaker online vorm

Online vormgeven van dagbesteding

Gesprekspartners vertelden dat zij door de coronacrisis (delen van) de dagbesteding online vorm hebben gegeven. Bepaalde activiteiten worden via een online medium worden gedaan, te denken aan online sportklassen of online opdrachten doen. Voor mensen met EMB is het op afstand en online vormgeven minder geschikt, deze groep is gebaat bij (enkele vormen van) fysiek contact. .

Online vormgeven dagbesteding biedt kansen aan cliënten:

- Het digitaal vormgeven van de hulpverlening realiseert **vernieuwing in de vormen** en soorten van hulpverlening die aangeboden kunnen worden, en draagt daarmee aan bij het aanbieden van maatwerk aan cliënten.
- **Het integreren** van online dagbesteding **met digitale technologieën** en innovaties (vorige slide) zorgt ervoor dat nieuwe en creatieve vormen van dagbesteding aangeboden kunnen worden.

"We hebben digitale huiskamers ingericht waar cliënten elkaar kunnen ontmoeten. Er zijn vaste momenten, waarop activiteiten worden gedaan zoals bewegen of zingen." - Medewerker zorgaanbieder

"Wij zien online dagbesteding als een stukje ondersteuning op normale dagbesteding. Het draagt namelijk erg bij als zelfstandigheidstraining. Maar online dagbesteding moet de fysieke variant niet gaan vervangen." – Medewerker zorgaanbieder

Ook zijn er enkele knelpunten:

- Bij online vormgeven van dagbesteding is het verlenen van **medische zorg** een uitdaging. In veel gevallen is de fysieke nabijheid van een begeleider noodzakelijk om (complexe) zorg te verlenen. Gesprekspartners ervaren dat wanneer er tijdens een online dagbestedingsactiviteit zorg (fysiek) wordt geboden, het online programma wordt verstoord en andere deelnemers worden afgeleid.
- Het geven van online dagbestedingsactiviteiten vraagt **andere kwaliteiten** van een begeleider dan het begeleiden van een fysieke bijeenkomst. Te denken valt aan op een andere manier de interactie realiseren tussen cliënten en cliënten continue stimuleren om online te blijven deelnemen.

Bij 'inclusie en talentbenutting' focussen zorgaanbieders op leren en ontwikkelen, leveren ze maatwerk en bieden leerwerktrajecten aan

Bijna alle gesprekspartners stelden dat dagbesteding de afgelopen jaren meer in het teken in komen te staan van inclusie en talentbenutting. In dagbesteding wordt meer gekeken welke (leer)stappen de cliënt wil nemen voor deze ontwikkelvraag. Deze ontwikkeling vindt met name plaats binnen arbeidsmatige dagbesteding.

Meer focus op inclusie en talentbenutting uit zich in onderstaande deelontwikkelingen. Op de volgende pagina's gaan we per deelontwikkeling in op de kansen die zorgaanbieders zien bij deze deelontwikkelingen en de knelpunten waar zij in vormgeving en uitvoering tegenaan lopen.

Focus op leren en ontwikkelen

Meer maatwerk leveren

Leerwerktrajecten realiseren

Binnen dagbesteding wordt meer gefocust op leren en ontwikkelen

Meer leren en ontwikkelen

Een ontwikkeling binnen dagbesteding is het duurzaam centraal stellen van cliënten en per individu bekijken welke talenten de cliënten bezitten, waar mogelijkheden en ontwikkelpotentieel beschikbaar is. Meer focus op leren en ontwikkelen geldt voor alle doelgroepen. Waarbij mensen met LVB bijvoorbeeld focus hebben op het leren van een vaardigheid, komen mensen met EMB meer met mensen in contact te staan en doen nieuwe ervaringen op.

Meer leren en ontwikkelen biedt kansen aan cliënten:

- Cliënten hebben een **concreet ontwikkeldoel** waarbij ze leerplannen opstellen om deze te behalen. Dit zorgt voor persoonlijke groei bij de cliënten: ze worden vakbekwaam en durven een grotere rol binnen de maatschappij te vervullen.
- Het leren en ontwikkelen van cliënten draagt bij aan het verkrijgen van een plekje in de maatschappij en draagt bij aan het verkrijgen van een **inclusievere maatschappij**.

"Zorg: daar ligt mijn passie. Ik heb daar ook diploma's in gehaald. Je leert dan verschillende ideeën. Je doet het zo, jij doet het zo. Een beetje ideeën uitwisselen. Leren vind ik altijd leuk." - Cliënt

"Als we bijvoorbeeld in een leerwerktraject lesgeven, door alleen te zenden werkt niet zo goed. Dan hebben ze opgenomen dat ze ervaringen moeten uitwisselen. Daar leren ze zeker zo hard van. Dat is herkenning. Dezelfde alledaagse problemen, daar leren ze minstens even veel van." – Medewerker zorgaanbieder

Ook zijn er enkele knelpunten:

- Gesprekspartners stellen dat cliënten vaak een 'paternalistische' verhouding hebben met begeleiders en/of ouders, mede vanwege de zorg die zij van hen ontvangen. Het is daarom een uitdaging voor medewerkers en ouders om cliënten te **durven loslaten**. Leren en ontwikkelen houdt immers ook in fouten kunnen maken, daarvan leren en groeien.
- Een focus op leren en ontwikkelen is een onderdeel van de ondersteuningsbehoefte van cliënten. Zorgaanbieders hebben **geen apart leerbudget** waar zij aanspraak op kunnen maken. Hierdoor zijn er beperkte mogelijkheden om (actief) met cliënten te focussen op leren en ontwikkelen. Leren en ontwikkelen kost immers tijd van begeleiders, en soms is er ook externe expertise nodig. Op dit moment kunnen zorgaanbieders niet de begeleiding bieden die ze noodzakelijk achten om écht te focussen op leren en ontwikkelen.

Ook proberen zorgaanbieders meer maatwerk te leveren

Maatwerk leveren

Het aanbod van dagbesteding is divers. Toch geven gesprekspartners aan dat de talenten van cliënten niet altijd tot hun recht komen binnen het bestaande dagbestedingsaanbod. Maatwerk is daarom belangrijk, dit houdt in dat dagbesteding beter aansluit bij de individuele competenties en interesses van cliënten. Het bieden van maatwerk is voor cliënten van alle doelgroepen van belang, al kan het er per doelgroep verschillend uitzien.

Maatwerk leveren biedt kansen aan cliënten:

- Maatwerk leveren zorgt voor betere aansluiting bij de **talenten en ambities** van de cliënt, waardoor cliënten hun maximale leerpotentieel kunnen benutten. Gesprekspartners stellen dat maatwerk leveren ervoor zorgt dat cliënten in hun kracht staan en maakt dat ze kunnen groeien, omdat ze dagbesteding hebben die goed bij hen past. Dit geeft hen een gevoel dat ze van waarde zijn en onderdeel van de maatschappij uitmaken. Dit geldt bijvoorbeeld voor **arbeidsmatige**, maar ook voor meer **belevingsgerichte dagbesteding**. De essentie is dat er per individu gekeken wordt naar de mogelijkheden.

'Maatwerk betekent: blijven kijken wat per cliënt werkt. Voor de één is dat werken bij een supermarkt, voor de ander is dat dagelijks een tovertafel activiteit.' – Medewerker zorgaanbieder

"We werken niet meer per doelgroep maar met maatwerk per cliënt. Dit heeft geleid tot meer regie, ontwikkeling en tijdelijkheid. Veel meer dynamiek als ze echt in een organisatie werken." – Medewerker zorgaanbieder

Ook zijn er enkele knelpunten:

- Binnen de Wlz is er nog **onvoldoende ruimte** voor financiering om cliënten te laten participeren in de maatschappij. Gesprekspartners stellen dat de focus in de Wlz met name ligt op wonen en behandeling, wat maakt dat het uitdagend is om maatwerk te realiseren binnen de dagdelenstructuur en/of binnen een dagbestedingscomponent.
- Binnen de dagbestedingsorganisaties (over)heerst de opvatting dat er voor de cliënten gezorgd moet worden. Gesprekspartners stellen dat veel beslissingen door begeleiders of familieleden voor cliënten worden gemaakt. De ontwikkeling naar meer inclusie en talentbenutting geeft cliënten meer regie en keuzemogelijkheden. Dit kan botsen met de **traditionele 'zorgcultuur'** binnen de zorginstelling.

Zorgaanbieders zetten in op het realiseren van leerwerktrajecten voor cliënten

Leerwerktrajecten

Een leerwerktraject is een combinatie van leren en werken: cliënten doen vaardigheden op of leren een 'vak'. Leerwerktrajecten bieden cliënten met een afstand tot de arbeidsmarkt de kans om te participeren en te werken in de maatschappij. Een leerwerktraject kan op een dagbestedingslocatie of op een externe locatie worden vormgegeven. Leerwerktrajecten gelden met name voor (cliënten in) de arbeidsmatige dagbesteding.

Realiseren van leerwerktrajecten biedt kansen aan cliënten:

- Naast het leerwerktraject op externe locaties van bijvoorbeeld bedrijven, is de **verbinding** met het **beroepsonderwijs** een kans voor cliënten om zich nog verder te ontwikkelen. Op deze manier hebben cliënten de mogelijkheid certificaten of opleidingen te behalen.
- Met leerwerktrajecten is er 'voor ieder wat wils' omdat er **verschillende niveaus en leerlijnen** bestaan. Op deze manier worden verschillende groepen van cliënten gestimuleerd in het halen van doelstellingen in het ontwikkel pad.

"Ik heb meegedaan aan een talentenexpeditie. Dit is project waar je aan mee kan doen, als je niet weet wat je precies wilt. Je krijgt dan een training met anderen. Je gaat op een aantal plekken kijken" - Cliënt

"Wij merken dat het een positieve werking heeft. De cliënten en andere medewerkers kunnen van elkaar leren, inspireren en stimuleren. Diversiteit creëert ontwikkeling en groei." – Medewerker zorgaanbieder

Ook zijn er enkele knelpunten:

- De **aansluiting** met regulier beroepsonderwijs is niet altijd soepel. De praktische uitvoerbaarheid is vaak een knelpunt, omdat het reguliere aanbod met name uit meerjarige studies bestaat. Deze studies sluiten niet goed aan bij de mogelijkheden van cliënten.
- Zorgaanbieders hebben **geen apart leerbudget** waar ze aanspraak op kunnen maken voor het realiseren van leerwerktrajecten, wat betekent dat leerwerktrajecten binnen reguliere budgetten vallen.
- Meer leerwerktrajecten vraagt een **andere rol** van de begeleiders. Dit vraagt een coachende rol, terwijl het bestaande personeel van de zorginstelling een zorgachtergrond heeft.
- **De veiligheid van de cliënt** staat voorop. Op dagbestedingslocaties van de zorgorganisatie is het voor de aanbieder goed mogelijk om de veiligheid van de cliënten te waarborgen met regels en protocollen. Op leerwerkplekken is een grotere uitdaging om de veiligheid te waarborgen.

Hoofdstuk 3: Noodzakelijke randvoorwaarden

Dit hoofdstuk staat in het teken van de randvoorwaarden die noodzakelijk zijn om ontwikkelingen in dagbesteding te faciliteren. Dit betreffen:

- Randvoorwaarden op organisatieniveau (slide 22 en 23);
- Randvoorwaarden op stelselniveau (slide 24-28).

Zorgaanbieders kennen opgaven zowel op organisatie- en stelsel niveau

Dagbesteding heeft zich de afgelopen periode ontwikkeld en staat meer in het teken van meer in de maatschappij, technologische innovatie en inclusie en talentbenutting. Als eerste wordt duidelijk dat zorgaanbieders voor een opgave staan in het verder faciliteren van ontwikkelingen in dagbesteding. Dit is een eerste categorie met randvoorwaarden op **organisatieniveau**.

Zorgaanbieders zien daarnaast ook externe belemmeringen. Een tweede categorie randvoorwaarden betreffen belemmeringen op **stelselniveau**. Dagbesteding kent een breed spectrum aan doelgroepen: in de Wmo en Wlz bestaan verschillende doelgroepen die van dagbesteding gebruik maken. Sommige van de randvoorwaarden op stelselniveau gelden daarom voor specifieke soorten van dagbesteding: arbeidsmatige of belevingsgerichte dagbesteding. We geven per randvoorwaarde aan voor welke soort dagbesteding de randvoorwaarden gelden.

Randvoorwaarden op organisatieniveau:

- Maak ontwikkelingen in dagbesteding zichtbaar
- Benut het netwerk van medewerkers in verbinding met 'buiten'
- Stimuleer andere vaardigheden en competenties bij medewerkers
- Heb 'leef en durf'
- Herken eigen krachten en zwaktes
- Draag bij aan imagooverandering van dagbesteding
- Zoek elkaar op en leer van elkaar

Randvoorwaarden op stelselniveau:

- Aanpassen van de huidige beleidsregels Wlz
- Flexibele(re) prestaties zijn noodzakelijk
- Verruiming huidige tariefstructuur is noodzakelijk
- Betere samenwerking dagbesteding en (beroeps-)onderwijs
- Bieden van een financiële stimulans bij leerwerktrajecten
- Tarieven voor vervoer moeten toereikend zijn
- Realiseren van beschikbaar budget voor accommodatie aanpassingen

Zorgaanbieders mogen ontwikkelingen zichtbaar maken, het netwerk van medewerkers gebruiken en andere vaardigheden stimuleren

Zorgaanbieders herkennen een aantal randvoorwaarden voor zorgorganisaties

Zorgorganisaties staan voor een opgave, want zij spelen een belangrijke rol in het veranderen van de dagbesteding. Gesprekspartners geven aan dat voor een verdere ontwikkeling van dagbesteding, zorgaanbieders een aantal concrete acties kunnen ondernemen:

1. Maak ontwikkelingen in dagbesteding zichtbaar

Dagbesteding is in verandering. Het is belangrijk om deze nieuwe vormen van dagbesteding onder de aandacht te brengen bij gemeenten en het UWV, omdat zij een specifiek soort samenwerkingspartners zijn voor zorgorganisaties.

Zorgaanbieders hebben nu het beeld dat de (opbrengsten van) ontwikkelingen in dagbesteding nog niet volledig geland zijn bij deze partijen. Als zorgaanbieders zelf zichtbaar maken wat er allemaal gebeurt binnen dagbesteding, draagt dat bij aan de zichtbaarheid én het draagvlak voor de nieuwe vormen van dagbesteding. Gemeenten en UWV kunnen van grote invloed zijn en veel onmogelijkheden mogelijk maken. Zorgaanbieders en gemeenten moeten elkaar daarom opzoeken om de ruimte in de regelgeving te vergroten. Ook kunnen gemeenten en UWV als vliegwiel fungeren, en zorgaanbieders in contact brengen met andere (lokale) samenwerkingspartners.

2. Benut het netwerk van medewerkers in verbinding met 'buiten'

Dagbesteding vindt steeds meer plaats buiten de deur: bij een supermarkt, sportkantine of een verzorgingstehuis.

Om hier dagbesteding aan te kunnen bieden, moet de zorgaanbieder actief en nadrukkelijk inzetten op een samenwerking met dit soort organisaties of (middelkleine) bedrijven. De aanbieder kan hiervoor het eigen netwerk gebruiken en organisaties in de (directe) omgeving benaderen, of gebruik maken van het netwerk van begeleiders of medewerkers van de zorgorganisatie. Gesprekspartners geven aan dat het helpt als het netwerk van begeleiders en medewerkers gebruikt wordt om een ingang te creëren.

3. Stimuleer andere vaardigheden en competenties bij medewerkers

De ontwikkelingen in dagbesteding vragen om een andere houding van medewerkers. Het wordt steeds belangrijker om te denken in talenten van cliënten en te zoeken naar de ontwikkelmogelijkheden bij cliënten. Ook hebben medewerkers een meer ondernemende houding en creatieve instelling nodig, bijvoorbeeld om het contact met een zorgboerderij of verzorgingstehuis aan te gaan. Bovendien vraagt meer met technologische innovatie werken om specifieke digitale vaardigheden bij medewerkers. Ook neemt de begeleider steeds vaker ook de rol van trainer op zich, waarbij de begeleider cliënten bepaalde vaardigheden bij moet brengen. Dat vraagt ook andere vaardigheden van de begeleiders, of het vertrouwen op begeleiders bij het reguliere bedrijf. Gesprekspartners adviseren zorgaanbieders om medewerkers mee te nemen in welke andere houding er precies van hen wordt verwacht, en waarom. Ook adviseren zij om voldoende trainingen te organiseren, om de benodigde vaardigheden bij medewerkers te realiseren. Dit kan bijvoorbeeld een training digitale vaardigheden zijn, maar ook een training over welke verschillende methodieken er bestaan om cliënten doelen te laten opstellen.

Ook is het nodig om 'lef en durf' te hebben, eigen krachten en zwaktes te herkennen, bij te dragen aan imagoverandering en samen te leren

4. Heb 'lef en durf'

Gesprekspartners gaven aan dat een belangrijke randvoorwaarde het hebben van 'lef en durf' is: op andere manieren nadenken over dagbesteding en andere keuzes maken. De ontwikkelingen in dagbesteding hebben medewerkers nodig die onconventionele keuzes durven maken. Als voorbeeld van het tonen van 'lef en durf' kan men denken aan het investeren in innovatie om nieuwe vormen van dagbesteding te realiseren, ondanks dat er geen startsubsidie aanwezig is. Of een activiteit als dagbesteding aanbieden, welke niet direct door de desbetreffende gemeente wordt gefinancierd en waarvoor bewijslast nodig is om het effect te tonen. Hierbij is het wel raadzaam om dit met zorgkantoor of gemeente te bespreken, indien zij er wel kansen in zien. Voor het hebben van 'lef en durf' is een veilige omgeving noodzakelijk. Als medewerkers zich gesteund voelen door de (top van de) organisatie, worden zij gestimuleerd om 'spannende' acties te ondernemen. Ter stimulering van de ontwikkeling van de cliënt.

5. Herken eigen krachten en zwaktes

Samenwerken met andere partijen vraagt om het uitwisselen van kennis en expertise, waardoor zorgaanbieder en bijvoorbeeld supermarkt van elkaar (blijven) leren. Samenwerken met andere partijen betekent ook: durven inzien wat de eigen kwaliteiten, competenties en valkuilen zijn. Een gesprekspartner stelde dat samenwerken ook maakt dat je moet inzien

Deze gesprekspartner gaf mee dat zorgaanbieders over 'hun eigen schaduw' moeten durven stappen. Als de zorgaanbieder de vraag 'wat is het beste voor de cliënt?' centraal houdt, kan het zijn dat er taken van de zorgaanbieder aan een andere organisatie overgelaten worden.

6. Draag bij aan de imagoverandering van dagbesteding

Dagbesteding heeft een stoffig imago. Gesprekspartners geven aan dat dagbesteding - door reeds benoemde ontwikkelingen - er heel anders uit is komen te zien. Meer met innovatie en een focus op ontwikkeling, maakt dat dagbesteding niet meer past bij het imago dat het heeft, namelijk van op zorg gefocuste activiteiten. Er kan dus ook worden bijgedragen aan het veranderen van het imago, door bijvoorbeeld jong talent aan te trekken, andersoortige marketingactiviteiten te ondernemen en meer te denken in de talenten van mensen. Ook zien we dat cliënten met de opleiding 'ervaringsdeskundigheid' werken als een vliegwiel om het imago van dagbesteding te veranderen.

7. Zoek elkaar op en leer van elkaar

Zorgaanbieders hoeven niet allemaal zelf het wiel opnieuw uit te vinden. In plaats daarvan is het noodzakelijk dat zorgaanbieders over de eigen organisatiegrenzen heen gaan kijken, en met andere zorgaanbieders kennis en expertise uitwisselen. Er kan nog veel meer onderling worden samengewerkt, opgetrokken met én van elkaar geleerd worden.

Het aanpassen van de beleidsregels Wlz is nodig om ontwikkelingen in dagbesteding te faciliteren

De beleidsregel sluit niet aan bij nieuwe bewegingen in dagbesteding

Gesprekspartners vinden dat er in de beleidsregels Wlz 'prestatiebeschrijvingen en tarieven zorgzwaartepaketten en volledig pakket thuis' en 'prestatiebeschrijvingen en tarieven modulaire zorg' niet genoeg ruimte is om dagbesteding op een alternatieve manier vorm te geven. Gesprekspartners zien in de beleidsregels drie voornaamste belemmeringen:

- **Digitale vormen van dagbesteding vallen niet binnen de prestatiebeschrijvingen.** Digitale vormen van zorg en dagbesteding, bijvoorbeeld het organiseren van digitale huiskamers of cliënten online opdrachten laten doen, staan niet in de standaard prestatiebeschrijvingen. Beide beleidsregels benoemen de verschillende activiteiten die bij dagbesteding kunnen worden gedaan, bijvoorbeeld 'een vaardigheidstraining' of 'activering, activiteiten gericht op zinvol besteden van de dag'. Er zijn geen passages waarin digitale vormen van dagbesteding worden behandeld. Gesprekspartners geven aan dat hier – door corona – momenteel een uitzondering op wordt gemaakt. Zij vinden het noodzakelijk om de prestatiebeschrijvingen blijvend aan te passen, om deze zorgvormen structureel te kunnen borgen. Deze vormen van dagbesteding zijn een welkome toevoeging en maken dat er op een laagdrempelige manier contact kan worden gemaakt met de cliënt. Wat daarnaast opvalt, is dat er in de beleidsregels wél ruimte is voor digitale vormen bij individuele begeleiding.
- **Tarieven zijn niet passend voor online dagbesteding.** Gesprekspartners geven aan dat passende tarieven nodig zijn om online dagbesteding te kunnen realiseren, waarbij rekening wordt gehouden met afschrijvingskosten,
- ontwikkelkosten van alternatieve vormen van dagbesteding en digitale infrastructures. Tijdens corona kunnen zorgaanbieders de kosten voor digitale infrastructures onder verschillende meerkostenregelingen laten vallen. Dit zijn wel kosten die direct gerelateerd moeten zijn aan het coronavirus. Andersoortige investeringen in digitale technologie, te denken aan bijvoorbeeld software of uitbreiding van ICT-capaciteit, en ontwikkelkosten voor nieuwe vormen van dagbesteding zijn momenteel niet in de huidige tarieven meegenomen. Het is daarom belangrijk om ruimte te creëren voor een transitievergoeding, om op die manier de overgangperiode met 'dubbele kosten' (zowel investeringen in digitale infrastructuur én accommodaties) te overbruggen. Een deel van deze investeringen is door de corona-regelingen gedekt.
- **Dagbesteding mag niet op de woonlocatie worden vormgegeven.** In de beleidsregel 'prestatiebeschrijvingen en tarieven modulaire zorg' staat beschreven dat onder dagbesteding niet wordt verstaan 'een reguliere dagstructurering die in de woon-/verblijfssituatie wordt geboden.' Door de coronacrisis wordt veel dagbesteding op de woon- of verblijfplek vormgegeven. Voor sommige cliëntgroepen draagt dit bij aan de kwaliteit van leven. Zorgaanbieders geven aan dat het - specifiek voor deze groep voor wie de verandering van dagbesteding op een externe locatie naar dagbesteding op de woonlocatie positief heeft uitgedaakt - wenselijk zou zijn om dit ook na de coronacrisis (deels) te continueren. De kosten van dagbesteding op locatie zullen lager zijn, waardoor de tarieven hierop aangepast kunnen worden. Gesprekspartners stellen daarnaast dat een efficiënte inzet van begeleiders van de woning op dagbesteding noodzakelijk is, in verband met continuïteit en het betaalbaar blijven houden van de dagbesteding.

Flexibele(re) prestaties zijn noodzakelijk om meer inclusie en talentbenutting in dagbesteding te realiseren

Indicaties werken niet stimulerend

Met name binnen de ontwikkeling van focus op inclusie en talentbenutting, geven gesprekspartners aan dat de prestaties niet ondersteunend werken. Dit komt omdat:

▸ **Er weinig ruimte is om te experimenteren.** Gesprekspartners geven aan dat ze weinig flexibiliteit in prestaties ervaren binnen de Wlz. De vaak strakke voorwaarden in de beleidsregels Wlz in combinatie met prestatieafspraken maken dat er weinig ruimte is om te experimenteren. Flexibele indicaties zijn noodzakelijk om digitale dagbesteding of innovatie te implementeren, bijvoorbeeld door digitale activiteiten op te knippen door de dag heen, in plaats van aanwezigheid op een dagdeel op locatie. Ook is het binnen de Wlz beleidsregels niet toegestaan om dagbesteding en begeleiding 'te stapelen', waardoor het lastig is om mee te bewegen met de ontwikkelende zorgvraag van de cliënt. Gesprekspartners geven aan dat de crux vooral in de Wlz-beleidsregels zit en dat in de meeste Wmo-indicaties er meer flexibiliteit mogelijk is.

▸ **Er wordt gewerkt met een structuur van dagdelen.** In de beleidsregels worden de prestaties voor cliënten uitgedrukt in dagdelen. Zorgaanbieders geven aan dat de beschrijving aan de hand van dagdelen de flexibiliteit in het vormgeven van dagbesteding beperkt. Met de dagdelenconstructie zijn zorgaanbieders genoodzaakt om dagbesteding gedurende één dagdeel aan te bieden, en kunnen zij minder flexibel omgaan met cliënten die bijvoorbeeld een paar uur per dag dagbesteding zouden willen krijgen of cliënten die betere functioneren met dagbesteding in de avond of in het weekend. Gesprekspartners geven aan dat er verschillende creatieve manieren zijn om met de dagdelenconstructie om te gaan, maar dat ze meer bewegingsvrijheid zouden hebben als er niet meer met dagdelen maar bijvoorbeeld met een budget per persoon gewerkt zou worden. Ook het werken met arrangementen past niet in de structuur van dagdelen. Overigens worden niet alle vormen van dagbesteding geformuleerd in termen van dagdelen, er zijn ook andersoortige financieringsvormen (bijvoorbeeld lumpsum in de Wmo). De structuur van dagdelen is vooral een knelpunt mensen met EMB- en zwaardere NAH..

"Ik moet wel dagdelen registreren, dus dat doe ik dan ook. Maar wij springen er wel flexibel mee om, bij ons kan bijvoorbeeld ook op zaterdag dagbesteding worden gevolgd." - Medewerker zorgaanbieder

Verruiming huidige tariefstructuur is noodzakelijk om uitdagende dagbesteding aan te kunnen bieden

Gesprekspartners hebben behoefte aan verruiming huidige tariefstructuur

Gesprekspartners geven aan dat de huidige financieringsafspraken hen in de weg staan om de gewenste dagbesteding aan te bieden. Dit heeft te maken met:

- **Beperkte huidige tariefstructuur.** Gesprekspartners geven aan dat de huidige tariefstructuur beperkend is. De financieringsstructuur beperkt de soorten en manieren waarop zij dagbesteding kunnen aanbieden. Indien er – naast de dagdelen structuur – ook andersoortige structuren worden aangeboden zoals persoonsgebonden budgetten of abonnementstarieven, ontstaan er mogelijkheden voor zorgaanbieders om uitdagende dagbesteding aan te kunnen bieden.
- **Beperkte tarieven.** Voor zowel de Wlz als de Wmo geldt dat het lastig is om binnen de budgetten een vorm van dagbesteding aan te bieden die past bij de huidige beweging die wordt gemaakt in dagbesteding. De tarieven zijn niet altijd passend. In de Wlz wordt dagbesteding gezien als 'begeleiding in groepsverband', waardoor er gewerkt wordt met een prestatie per dagdeel. Dit tarief is geënt op een meer klassieke vorm van dagbesteding, waarbij beperkt rekening wordt gehouden met dagbesteding waarbij de cliënt meer in de maatschappij staat of die nog beter aansluit bij de wens van de cliënt. De ambities van zorgaanbieders en de ontwikkelingen in dagbesteding maken dat het tarief in veel gevallen te laag is om dergelijke dagbesteding aan te bieden.

"We zien een groot verschil in de toereikendheid van de tarieven in het licht van deze nieuwe ontwikkelingen in dagbesteding. We willen de cliënten veel bieden, en op sommige locaties komen we prima uit. Op andere locaties is dat helaas niet het geval." - Medewerker zorgaanbieder

- Ook in de Wmo vinden gesprekspartners het lastig om uitdagende dagbesteding aan te bieden binnen de tarieven. De tarieven zijn vaak niet passend. Gemeenten zouden ruimte moeten bieden aan maatwerk, in plaats te werken met standaardpakketten en eisen. Dit is nu vaak niet het geval. Ook geven gesprekspartners aan dat niet of indirect cliëntgebonden uren verdisconteerd moeten worden in de tarieven, dat is op dit moment ook niet het geval. Veel zorgaanbieders leveren – naar eigen zeggen - door deze beperkte tarieven in op het leveren van passende dagbesteding aan cliënten. Zorgaanbieders roepen op om op zoek te gaan naar welke tarieven passender (en maatschappelijk geaccepteerd) zijn voor het bieden van deze 'nieuwe' vormen van dagbesteding.
- **1-op-1 begeleiding past niet binnen de bestaande tarieven.** Er bestaan daarnaast doelgroepen die 1-op-1 begeleiding nodig hebben. Door ontwikkelingen in dagbesteding is er meer aandacht voor dit soort begeleiding, en hebben ook meer groepen dergelijke begeleiding nodig. Dit soort begeleiding zit niet in de Wmo. Binnen de Wlz bestaan meerzorgconstructies die deze beweging mogelijk zouden kunnen maken. Gesprekspartners moeten vaak concessies moeten doen, omdat zij een passende inzet van middelen over de cliënten proberen af te wegen. Dit knelpunt speelt met name bij mensen met EMB- en zwaardere NAH.

Samenwerking dagbesteding en (beroeps-)onderwijs en financiële stimulans bij leerwerktrajecten zijn nodig

Deze randvoorwaarde geldt met name voor arbeidsmatige dagbesteding

Een betere samenwerking tussen (beroeps-)onderwijs en dagbesteding is noodzakelijk

Gesprekspartners schetsen dat de beweging richting beroepsonderwijs in veel gevallen niet gestimuleerd wordt door de financiering. Het volgen van een opleiding wordt in veel gevallen niet vergoed door gemeente of zorgkantoor. In de Wmo kan het starten van een opleiding impact hebben op de financiering. Sommige gemeenten geven geen indicaties meer af, terwijl de cliënt met het starten van een (deeltijd)-opleiding nog steeds dagbesteding nodig heeft. Cliënten beginnen in veel gevallen met een beroepsopleiding om uiteindelijk een overstap te maken naar een ander vakgebied of om vaardigheden op te doen die van pas komen op een arbeidsgerichte dagbestedingsplek. Wanneer de aansluiting tussen dagbesteding en onderwijs niet makkelijk gemaakt kan worden, heeft dat impact op de Wajong of het inkomen van cliënten. Dit geldt met name voor mensen met LVB.

Ook geven gesprekspartners aan dat wanneer leerlingen in het reguliere onderwijs uitvallen, de aansluiting op dagbesteding ook niet naadloos is. In veel gevallen kunnen deze leerlingen goed verder leren in een maatwerk leertraject op een dagbestedingslocatie. Van deze mogelijkheid wordt echter niet vaak gebruik gemaakt, omdat deze optie niet bekend is bij leerlingen uit het reguliere onderwijs..

Financiële stimulans van leerwerktrajecten is wenselijk

Het realiseren van leerwerktrajecten wordt met name tegengehouden door financiële prikkels. Allereerst geven gesprekspartners aan dat het hebben van massa noodzakelijk is om leertrajecten te realiseren, om zo de meerwaarde bij gemeenten aan te kaarten. Daarnaast geven gesprekspartners aan dat in sommige gevallen de combinatie van dagbesteding met een uitkering het leerwerktraject bemoeilijkt. Het UWV indiceert cliënten op basis van hun werkvermogen. Soms kan een dergelijke indicatie nadelig zijn voor het willen opstarten van een leerwerktraject, omdat leerwerkplekken niet gefinancierd worden. Dit geldt met name voor mensen met LVB.

Tenslotte wordt de realisatie van leerwerktrajecten ook belemmerd doordat gemeenten zorgaanbieders maar beperkt zien als een aanbieder van op maat gemaakte trajecten voor mensen die geen startkwalificatie hebben. Deze groep heeft hierdoor minder de mogelijkheid zich te ontwikkelen.

“Wat helpt in het stimuleren van leerwerktrajecten is het delen van succesverhalen met gemeenten. Je hebt sowieso massa nodig om bij hen in het vizier te komen: 3 mensen met een leerwerktraject is niet financieel rendabel, bovendien zijn 5 of 6 leerwerktrajecten veel beter voor de zichtbaarheid.” - Medewerker zorgaanbieder

Sluitende tarieven voor vervoer en budget voor aanpassen accommodaties is van belang bij belevingsgerichte dagbesteding

Deze randvoorwaarde geldt met name voor belevingsgerichte dagbesteding

Tarieven voor vervoer moeten toereikend zijn

Met het 'meer in de maatschappij werken' gaan ook meer cliënten van deze doelgroep naar een externe dagbestedingslocatie toe. Specifiek bij mensen met EMB is vervoer een aandachtspunt, omdat zij in veel gevallen aangepast vervoer nodig hebben en in mindere mate gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer. Sommige gesprekspartners geven aan dat de tarieven voor vervoer niet toereikend zijn. Zij geven aan veel extra kosten te hebben om het vervoer te realiseren. Dat zijn kosten die niet naar de zorg of begeleiding gaan. De tekorten en daarmee de mogelijke beperkingen in het vervoer budget kunnen de keuzevrijheid van cliënten beperken.

"Om de hoge kosten in het vervoer te omzeilen, hebben we een pilot voor vervoer voor deze doelgroep gerealiseerd. We hebben leasebusjes geregeld en werken met een heleboel vrijwilligers die de cliënten van en naar hun dagbesteding vervoeren. De pilot is erg succesvol, maar wel kwetsbaar. De afhankelijkheid van de vrijwilligers is namelijk erg groot." - Medewerker zorgaanbieder

Beschikbaar budget voor aanpassingen van accommodaties is noodzakelijk

Het is voor zorgaanbieders een uitdaging om voor kleinere groepen cliënten, die dagbesteding volgen 'in de maatschappij', een accommodatie te huren. Voor deze cliënten zijn vaak aanpassingen in de accommodatie nodig, zoals aangepaste toiletten, een rolstoelingang of andersoortig materiaal dat aanwezig moet zijn om deze doelgroep van dagbesteding te kunnen voorzien. Daarnaast worden ook andere eisen gesteld aan deze locaties, bijvoorbeeld in de kader van veiligheid en het bieden van een prikkelarme omgeving. Dergelijke locaties zijn niet altijd vindbaar of beschikbaar zijn of zorgaanbieders moeten locaties dusdanig veranderen, dat de kosten te erg oplopen. Dit knelpunt speelt vooral bij mensen met EMB.

Ook speelt bij accommodaties steeds meer het vraagstuk dat voor sommige groepen de woning aangepast moet worden aan de dagbesteding, die sinds kort thuis wordt aangeboden.

Hoofdstuk 4: Aanbevelingen

In dit hoofdstuk staan de aanbevelingen weergegeven (slide 30 t/m 33).

Benut het momentum en stimuleer zorgaanbieders die verder zijn in de ontwikkeling in dagbesteding

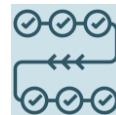
De VGN wil bijdragen aan de ontwikkelingen in dagbesteding

Dagbesteding is in beweging. Deze rapportage geeft inzicht in welke ontwikkelingen spelen, bijbehorende kansen en knelpunten en welke randvoorwaarden noodzakelijk zijn om deze ontwikkeling te stimuleren. Afsluitend geven we de VGN en de leden van de VGN een aantal aanbevelingen mee voor het vervolg op dit onderzoek.

Benut het momentum bij zorgaanbieders

Bij gesprekspartners en deelnemers van de werksessies zit veel energie op het thema dagbesteding en ontwikkelingen daarin. Dit werd duidelijk door het grote animo voor de werksessies en een nauwe betrokken- en bevlogenheid bij de deelnemers tijdens de sessies. Medewerkers van verschillende zorgaanbieders willen (of zijn) aan de slag met vernieuwingen in dagbesteding. De VGN kan gebruik maken van de energie van deze deelnemers, door hun kennis, expertise en energie te benutten voor het vervolg op dit onderzoek. Denk bijvoorbeeld aan het organiseren van inspiratiesessies met een grote groep zorgaanbieders, of het organiseren van een klankbord of werkgroep, die mee denkt over het vervolg van dit onderzoek.

Stimuleer zorgaanbieders die al verder zijn, neem anderen mee

Er zijn grote verschillen tussen zorgaanbieders. Een aantal aanbieders is verder in het realiseren van nieuwe vormen van dagbesteding, andere zorgaanbieders staan meer aan het begin van dit proces. Bij deze groep speelt de visie van VGN voor 2030 een minder grote rol. De VGN kan deze groep aanbieders stimuleren om het netwerk van medewerkers in te zetten, de verbinding met buiten op te zoeken en leerwerktrajecten te realiseren. Bij de groep zorgaanbieders die al wat verder is in de ontwikkeling, zien we dat zij creatieve manieren hebben gevonden om met de gesignaleerde knelpunten om te gaan. Dat de noodzakelijke randvoorwaarden momenteel nog niet volledig geborgd zijn, maakt dat zij andere constructies hebben bedacht om tot hetzelfde resultaat te komen. Een van hen vatte dat samen als: 'waar een wil is, is een weg. Wij verzinnen wel wat.' Het is belangrijk om oog te hebben voor deze verschillen in ontwikkelingsniveau, en het is wenselijk om aan te sluiten bij de behoeften van beide groepen. De groep die al wat verder is, heeft andere vervolgstappen nodig om innovatief te kunnen blijven. Deze eerste groep kan bijvoorbeeld goed worden benut om de tweede groep te activeren en door geleerde lessen met hen te delen.

Behoud positieve ontwikkelingen van de coronacrisis en verken mogelijkheden voor een andere term dan dagbesteding

Behoud positieve ontwikkelingen van de coronacrisis

De invloed van de coronacrisis op dagbesteding is niet alleen maar negatief. Veel gesprekspartners zagen dat mogelijkheden ontstonden door de coronacrisis, die in de praktijk veel positieve resultaten hebben opgeleverd. Het belangrijkste resultaat van de coronacrisis is dat het belang van participatie en dagbesteding opnieuw naar voren is gekomen. De VGN kan er bij de NZa op aandringen dat een aantal positieve ontwikkelingen of geleerde lessen vast worden gehouden, door het opnemen van de bekostiging van digitale vormen (bijvoorbeeld beeldbellen en online dagbesteding) en het toestaan van dagbesteding op woonlocatie (voor sommige doelgroepen).

Verken mogelijkheden voor een andere term dan dagbesteding

Uit de rondetafelgesprekken met cliënten kwam heel duidelijk naar voren: de term dagbesteding past niet meer. We vinden het daarom belangrijk om dit signaal door te geven. Wellicht is het mogelijk om – samen met ketenpartners – de mogelijkheden voor een andere terminologie te verkennen, om op die manier recht te doen aan zowel de ontwikkelingen in dagbesteding én aan het sentiment bij mensen met LVB. Dit onderzoek maakt daarnaast duidelijk dat dagbesteding sterk in ontwikkeling is én de afgelopen jaren erg veranderd is. Met de imagoverandering die dagbesteding aan het ondergaan is, is het ook noodzakelijk om te zoeken naar een andere term, die beter aansluit bij het mee laten doen van cliënten in de maatschappij.

Stimuleer het onderling leren en blijf scherp op diversiteit in dagbesteding

Stimuleer het onderling leren

Veel van de gesprekspartners en deelnemers van de werksessies vonden het leerzaam en inspirerend om van andere zorgaanbieders te horen hoe zij omgaan met uitdagingen in dagbesteding. Bijna alle aanwezigen van de werksessies stelden op voorhand dat het doel van de sessie was om met andere zorgaanbieders in contact te komen en ervaringen uit te wisselen. Aanbieders hebben behoefte aan momenten van onderling leren en onderling contact. De VGN kan hierin, bijvoorbeeld door een breed platform te bieden over dagbesteding of bijeenkomsten te organiseren, het onderling leren meer stimuleren.

Blijf scherp op diversiteit in dagbesteding

Er bestaat niet één 'dagbesteding': dagbesteding kent verschillende vormen, soorten en doelgroepen die er gebruik van maken. We spreken in dit onderzoek van het onderscheid tussen arbeidsmatige en belevingsgerichte dagbesteding, om zo ook aandacht te hebben voor de verschillende doelgroepen die van dagbesteding gebruik maken. Met het verder faciliteren van de ontwikkelingen in dagbesteding, is het van belang om oog te blijven houden voor de diversiteit in de activiteiten, en zorgen dat er ook voor de cliënten meer complexere zorgvragen in de 'nieuwe' ontwikkelingen in dagbesteding voldoende oog is.

De VGN moet lobbyen voor meer flexibiliteit in de financiering van dagbesteding

Lobby voor meer flexibiliteit in financiering

We zien dat een groot aantal randvoorwaarden op stelselniveau te maken hebben met de financiering van de dagbesteding: aanpassing van de beleidsregels Wlz is noodzakelijk, flexibelere indicaties, een verruiming van de huidige tariefstructuur en aanpassing van de prestatiebeschrijvingen zodat dagbesteding ook op de woonlocatie kan worden vormgegeven. Dit maakt duidelijk dat zorgaanbieders op dit moment niet uitkomen in de financiering van de nieuwe vormen van dagbesteding. We moedigen de VGN daarom aan om te lobbyen voor deze financiële randvoorwaarden, met name door te gaan staan voor meer flexibiliteit in beleidsregels en aanpassing van de prestatiebeschrijvingen. Met name binnen de Wlz is dit hoogst noodzakelijk. Het is momenteel een grote uitdaging op dagbesteding op maat te realiseren voor grote groepen dagbesteding, met name binnen de arbeidsmatige dagbesteding.

-
- A photograph showing a large green steel truss bridge under construction over a canal in Amsterdam. The bridge is supported by several large, cylindrical concrete piers. In the foreground, a small boat with several people is on the water. The background features a row of traditional Dutch buildings and a modern red building. A dark blue semi-transparent box is overlaid on the left side of the image, containing contact information. A red diagonal line is visible in the top left corner.
- ☎ F.hoogeboom@aef.nl
  - ☎ 06-83591658
  - ☎ www.aef.nl

19 maart
2021